

Souhrnná informace k tématu digitální společnosti

Technické normy jsou efektivním nástrojem pro zajištění volného pohybu zboží, služeb i osob. Normalizace stimuluje hospodářský růst a inovaci a zejména posiluje konkurenceschopnost České republiky, především pak malých a středních podniků, v rámci Evropské unie i mezinárodně.

Tuto skutečnosti si ale účastníci trhu – výrobci, poskytovatelé služeb, obchod ani spotřebitelé mnohdy neuvědomují. Kabinet pro standardizaci v úzké spolupráci se Sdružením českých spotřebitelů a s nezbytnou podporou různých subjektů – zejména České agentury pro standardizaci (ČAS), Rady kvality ČR, případně dalších, systematicky zaměřuje na zviditelnění norem v každodenním životě spotřebitelů a funkce trhu obecně. Výstupy ve formě publikací jsou vystaveny [zde](#)¹.

Pro rok 2024 schválila Agentura ČAS k tomuto účelu zpracování studie (situační analýzy) pod titulem „Služby digitální společnosti, umělou inteligenci nevyjímaje: s technickou normalizací ku prospěchu spotřebitelů a trhu“. Na základě této studie je vyhotoven tento text jako stručné shrnutí uvedeného projektového výstupu k umístění na webové stránky (zpracovatele – KaStan, objednatele – ČAS).

Digitální technologie mají potenciál zlepšit blahobyt spotřebitelů tím, že zpřístupňují větší škálu produktů a služeb, zároveň však představují několik výzev, pokud jde o ochranu tradičních práv spotřebitelů v on-line prostředí, jako je ochrana soukromí, ochrana osobních údajů, kybernetická bezpečnost a přístupnost pro nejzranitelnější spotřebitele, jako jsou starší osoby. Nedávná pandemická krize prokázala nenahraditelný význam služeb digitální společnosti pro spotřebitele, což podtrhuje potřebu rizika rozpoznávat, řešit a preventivně je eliminovat.

Výrobky a služby využívající umělou inteligenci a automatické rozhodování mají značný potenciál, aby nás jako spotřebitele zaujaly a aby se staly synonymem pro inovace a pro nové vzorce našeho chování a jednání. Již řadu let jsme přitom svědky prudkého rozvoje informačních a komunikačních technologií (dále též IKT), které umělou inteligenci (dále též AI)² začaly využívat a které nás překvapují jak velmi rozmanitými způsoby pro její společenské uplatnění, tak i možnostmi pro její další rozšíření.

Umělá inteligence a automatizované rozhodovací procesy pro nás ovšem s sebou nesou nejen pokrok, ale také hrozby, a to úměrně tomu, jak se nezadržitelně stávají součástí našeho běžného života a jak rychle překonávají i bariéry naší nedůvěry. Co je to AI a proč může být uživateli nejen přínosná, ale také nebezpečná?

Tato rizika musí být identifikována odbornými i politickými orgány EU a účinně zohledněna v rámci evropských regulací, kterých se v uplynulých letech objevila celá řada a další jsou v přípravě. Před jejich stručnou rekapitulací si ale připomeňme, že zásadní dokumenty ve vztahu k AI vznikají i v globálním rámci, např. na platformě Organizace spojených národů či ISO. Zásadní dokument k věci vydal svým výnosem i americký prezident. Ale zpět do Evropy.

¹ <https://konzument.cz/publikace/top-normy.php>

² Umělá inteligence, dále též AI z anglického „artificial intelligence“; v českých textech je často uváděno jako UI,; jelikož se ve vládních podkladech používá anglická zkratka, upřednostnili jsme ji i v této publikaci.

V EU se již několik let zavádí regulace v různých oblastech informační společnosti. Týká se nejrůznějších oblastí – ve vztahu k bezpečnosti uživatelů, ochrany soukromí, přístupnosti hendikepovaným osobám a další.

Příkladem právního předpisu, který je v EU již nějakou dobu uplatňován, je směrnice o přístupnosti webových stránek (směrnice (EU) 2016/2102). Nedávno Komise zveřejnila výsledky prvního hodnocení uplatňování této směrnice. V závěru se konstatuje, že je třeba ještě dosáhnout značného praktického pokroku, aby všechny webové stránky a mobilní aplikace subjektů veřejného sektoru byly plně přístupné osobám se zdravotním postižením bez ohledu na povahu postižení.

Důležitou součástí nové legislativy – směrnice o rádiových zařízeních (2014/53/EU, tzv. RED) je zavedení povinných společných nabíječek. Do podzimu 2024 se USB typu C stane společným nabíjecím portem pro všechny mobilní telefony, tablety a fotoaparáty v EU. Tomuto tématu věnoval Kabinet pro standardizaci speciální publikaci.

Aktuálně ale považujeme za nejdůležitější předpisy, které se přímo vztahují k zavádění a využívání AI. Prvotně se jedná o akt o kybernetické bezpečnosti, nařízení (EU) 2019/881. Akt posiluje mandát Agentury EU pro kybernetickou bezpečnost (ENISA) a zavádí rámec pro certifikaci kybernetické bezpečnosti pro výrobky a služby. Jím zavedený evropský systém certifikace kybernetické bezpečnosti odkazuje na mezinárodní, evropské nebo vnitrostátní normy použité při posuzování shody. EK přijme schémata týkající se konkrétních skupin výrobků, služeb a procesů IKT. Ty by měly být prováděny a dozorovány vnitrostátními certifikačními orgány pro kybernetickou bezpečnost, přičemž certifikáty vystavené v rámci těchto systémů by měly být platné v celé EU.

Čerstvě završenou iniciativou na evropské úrovni je nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1689, kterým se stanoví harmonizovaná pravidla pro umělou inteligenci (akt o umělé inteligenci). Nařízení má poskytnout jednotný právní rámec, zejména pro vývoj, uvádění na trh, uvádění do provozu a používání systémů umělé inteligence (systémy AI) v Unii, podporovat zavádění důvěryhodné AI zaměřené na člověka a zároveň zajistit vysokou úroveň ochrany zdraví, bezpečnosti a základních práv, chránit před škodlivými účinky systémů AI v Unii, jakož i podporovat inovace. Toto nařízení zajišťuje volný přeshraniční pohyb zboží a služeb založených na AI, čímž brání členským státům ukládat omezení vývoje, uvádění na trh a používání systémů AI, pokud to není tímto nařízením výslovně povoleno. Akt má za cíl jasně definovat pojem „systém AI“ tak, aby byl sladěn s činností mezinárodních organizací zabývajících se AI, aby byla zajištěna právní jistota, aby bylo usnadněno sblížení pravidel na mezinárodní úrovni a široké přijetí a současně aby byla poskytnuta flexibilita umožňující přizpůsobit se rychlému technologickému vývoji v této oblasti. Nařízení vstupuje v platnost dvacátým dnem po vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie a použije se ode dne 2. srpna 2026.

Ohledně evropské legislativy ve vztahu k informační společnosti ještě zmíníme jeden připravovaný předpis – akt o kybernetické odolnosti. Ten zavede povinné požadavky na kybernetickou bezpečnost hardwarových a softwarových produktů po celou dobu jejich životního cyklu. Platnost aktu se očekává nejdříve na podzim roku 2024 s následnou použitelností v září/říjnu 2027.

Všechny výše citované právní předpisy EU předpokládají využití technických norem k zajištění předpokladu shody s právními požadavky. Jedná se tedy o harmonizovaný model „nového regulačního rámce“ (dříve též nový přístup), to znamená provázanost s harmonizovanými normami, označením CE, vydáváním EU prohlášení o shodě atd. Společnosti zabývající se AI tak budou silně motivovány k tomu, aby se při prokazování souladu s aktem o AI i dalších citovaných předpisů opíraly o tyto harmonizované normy.

Ve studii uvádíme mnoho případů konkrétního zapojení spotřebitelské organizace ANEC (Hlas evropských spotřebitelů ve standardizaci) do procesů tvorby nových norem. Podle názoru ANEC musí

být digitální produkty a služby bezpečné a přístupné pro všechny spotřebitele. Digitální produkty a služby však vzhledem ke svým vnitřním vlastnostem, jako je rychlý technologický vývoj a konvergence, představují pro regulační orgány výzvu. Klíčová je úloha normalizace, která má zajistit, aby byly přiměřeně zaručeny zmíněné zájmy spotřebitelů. Proto je nezbytné, aby procesy normalizace IKT, a to jak formální, tak neformální, zajistily plnou a účinnou účast spotřebitelů, aby byly zohledněny jejich požadavky.

A konečně, v dokumentu rozvádíme hlavní priority spotřebitelů na platformě ANEC ve vztahu k informační společnosti. Zahrnují přístupnost elektronické komunikace i elektronickou komunikaci obecně, bezpečnost IT audio-video zařízení, elektronické uznávání (digitální identifikace), ochranu soukromí a kybernetickou bezpečnost, produkty a služby umělé inteligence (AI), technologie blockchainu, inteligentní a udržitelná města a komunity, či on-line dezinformace a „falešné zprávy“.

Za spotřebitele se budeme zasazovat, aby vytvářené normy přiměřeně zohledňovaly nová rizika, která pro spotřebitele představují předmětné služby, nové technologie a propojené/autonomní výrobky. Z uvedených výčtů je zřejmé, o jak obrovský rozsah normalizačních prací se ve vztahu ke službám informační společnosti jedná.

Nepřekvapí proto, že ANEC je velmi znepokojen rostoucí složitostí normalizace v digitálním odvětví, jakož i množstvím pracovních položek relevantních pro spotřebitele, které se objevují, nemluvě o zjevném nedostatku koordinace nebo konkurence mezi evropskými normalizačními organizacemi v odvětví kybernetické bezpečnosti a ochrany osobních údajů. Spoléhání se na dobrovolné odborníky (a to nejenom v rámci ANEC a spotřebitelských organizací obecně, ale i v evropských TC apod.) se nezdá být udržitelným řešením pro zajištění vysoké úrovně ochrany spotřebitele v tomto vysoce technickém a rychle se vyvíjejícím odvětví.

Kabinet pro standardizaci, srpen 2024

